

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-311-8-50>

**TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF THE UKRAINIAN
LANGUAGE AND LITERATURE IN THE CONDITIONS
OF THE EDUCATIONAL AND COMMUNICATIVE
ENVIRONMENT OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS
AS A SYSTEM**

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ТА ЛІТЕРАТУРИ В УМОВАХ ОСВІТНЬО-КОМУНІКАТИВНОГО
СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК СИСТЕМА**

Hryhorenko T. V.

*Doctor of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Professor at the Department
of Ukrainian Language
with Teaching Methods
Pavlo Tychyna Uman State
Pedagogical University*

Григоренко Т. В.

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри української мови
та методики її навчання
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Koval V. O.

*Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor,
Professor at the Department
of Ukrainian Language
with Teaching Methods
Pavlo Tychyna Uman State
Pedagogical University
Uman, Cherkasy region, Ukraine*

Коваль В. О.

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри української мови
та методики її навчання
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань, Черкаська область,
Україна*

Одним із важливих завдань, що постають перед закладом вищої освіти в сучасних умовах, є підготовка майбутніх учителів-філологів, здатних ефективно та кваліфіковано провадити свою професійну діяльність.

В основу концепції підготовки майбутніх учителів української мови та літератури в умовах освітньо-комунікативного середовища (ОКС) покладено положення законодавчих і нормативних документів, як-от: Закони України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Дорожня карта освітньої реформи (2015–2025 рр.)» (2015 р.),

«Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр.» (2013 р.), «Концепція нової української школи «Нова українська школа: простір освітніх можливостей» (2016 р.), «Концепції розвитку педагогічної освіти в Україні» (2018 р.), «Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 рр.», Указ Президента України «Про Стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 р.» (2013 р.), «Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» (2015 р.), «Проект Стратегії сталого розвитку України до 2030 р.» (2017 р.) та інші.

Методологія системного підходу окреслює перспективу дослідження підготовки майбутніх учителів-філологів як системи. Зазначимо, що проблема системи (системності) традиційно є дискусійною на всіх рівнях – від загальнофілософського до вузькогалузевого. Л. фон Берталанфі обґрунтував систему як комплекс елементів, що взаємодіють і перебувають у певних відношеннях між собою та зовнішнім середовищем [1].

Під моделлю системи підготовки майбутніх учителів української мови та літератури в умовах ОКС закладів вищої освіти розуміємо графічне відтворення спеціально організованого педагогічного процесу.

Модель допомагає виконати такі завдання:

- сформулювати конкретну мету для викладачів і студентів, яку вони повинні досягти;

- провести контроль за ефективністю процесу підготовки вчителя до професійної діяльності;

- конкретизувати вимоги суспільства до знань, умінь, навичок, особистісних якостей майбутніх учителів української мови та літератури і допомогти студентам усвідомити значення професійної діяльності в процесі професійного становлення;

- активізувати рефлексію студентів та їхню спрямованість на саморозвиток [3].

Ефективне функціонування розробленої моделі системи можливе, якщо вона увідповіднена з такими вимогами до інших «учасників» процесу моделювання:

- інгерентність (щодо середовища, у якому вона існує);

- достатня узгодженість із науковим середовищем, у якому вона функціонуватиме;

- простота (щодо суб'єкта, який створює або застосовує модель): що простіша модель, то вона ближча до змодельованої реальності, зручніша для використання;

– адекватність (щодо об'єкта, який вона моделює) – повнота, точність і істинність моделі для реалізації поставленої мети [5, с. 2].

Модель системи містить такі підсистеми: *цільову; теоретико-методологічну; змістово-технологічну; діагностично-результативну.*

Відомий український дидакт В. Бондар систематизував принципи навчання у вищій школі, а саме: орієнтованість вищої освіти на розвиток особистості фахівця; узгодження змісту вищої освіти із сучасними й прогнозованими тенденціями розвитку науки; оптимальне поєднання загальних, групових, індивідуальних форм організації навчального процесу; раціональне застосування сучасних методів і засобів навчання на різних етапах підготовки фахівця; узгодженість результатів підготовки з вимогами, які окреслює сфера професійної діяльності, забезпечення їхньої конкурентоспроможності [2]. У процесі виокремлення й обґрунтування специфічних принципів навчання майбутніх учителів української мови та літератури варто брати до уваги загальні критерії відбору:

– об'єктивність (принципи формулюють на основі об'єктивних педагогічних закономірностей);

– орієнтованість (принципи сфокусовані на виконання педагогічних завдань певного рівня, окреслюють загальні орієнтири й формують загальну стратегію професійної підготовки);

– системність (принципи регламентують функційні вимоги до всіх компонентів системи, слугують системотвірним чинником, підпорядковують функціонування й систему професійної підготовки в цілому);

– аспектність (принципи розкривають можливості для розроблення та вдосконалення методичної системи професійної підготовки);

– доповненість (кожен принцип доповнює інші).

Основні фактори, які зумовлюють необхідність виокремлення специфічних принципів підготовки майбутніх учителів української мови та літератури в умовах ОКС, такі: трансформаційні процеси вищої педагогічної й філологічної освіти відповідно до вимог НУШ; постійне розширення сфери комунікацій; створення авторських педагогічних проєктів, програм, методик, технологій для вдосконалення підготовки майбутніх учителів української мови та літератури; поява різних форм представлення й перероблення інформації; зростання рівня запитів інформаційно-комунікативного суспільства.

Змістове забезпечення моделі регламентоване Законом України «Про вищу освіту», упровадження якого регулюють освітньо-професійні програми, навчальні плани підготовки фахівців за спеціальністю 014 «Середня освіта. Мова і література (українська)». Унаслідок аналізу навчальних планів Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, силабусів, виокремлено блок навчальних дисциплін, що безпосередньо чи опосередковано впливають на підготовку майбутніх учителів української мови та літератури до професійно-комунікативної діяльності (ПКД) [4].

Зміст забезпечує інтегровану підготовку майбутнього учителів української мови та літератури, охоплює такі складники: мовознавчий; літературознавчий; психолого-педагогічний; методичний. Міждисциплінарна інтеграція оптимізує систему навчальних дисциплін, перетворює всю систему підготовки майбутніх учителів української мови та літератури на теоретичний, технологічний і методичний засіб побудови моделей професійної діяльності, зокрема ПКД.

Результати аналізу освітньо-професійних програм, навчальних планів, робочих програм дисциплін, опитування роботодавців і викладачів, спостереження за підготовкою студентів дали змогу зафіксувати низку проблем у підготовці майбутніх учителів української мови та літератури у ЗВО, зокрема: недостатній стан готовності випускників до ПКД та низький рівень адаптації до умов загальноосвітнього простору ЗЗСО; традиційні підходи до підготовки майбутніх учителів української мови та літератури у ЗВО; відсутність оптимальних та достатніх педагогічних умов для забезпечення підготовки майбутніх учителів української мови та літератури відповідно до потреб інформаційно-комунікативного суспільства та вимог Нової української школи; неналежний рівень використання зарубіжного досвіду підготовки майбутніх учителів української мови та літератури у вітчизняній освітній практиці; недосконалість змісту комунікативно-педагогічної підготовки; недостатнє використання освітнього і ресурсного потенціалу ОКС в системі підготовки майбутніх учителів української мови та літератури; недосконалість навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх учителів української мови та літератури тощо.

Отже, для розробленої системи характерна цілісність: усі виокремлені підсистеми взаємопов'язані, мають певне смислове навантаження, працюють на кінцевий результат – позитивну динаміку готовності майбутніх учителів української мови та літератури до ПКД. Змодельована система підготовки майбутніх учителів української мови

та літератури в умовах ОКС інтегрує цілі й особливості ПКД; вирізняється прогностичною спрямованістю, гнучко й динамічно реагує на різноманітні зміни педагогічних умов, що впливають на процес підготовки.

Література:

1. Bertalanffy L. Zu einer allgemeinen Systemlehre. *Deutsche Zeitschrift für Philosophie*. 1945. № 18(3–4). P. 23–29.
2. Бондар В. І. Дидактика : навч. посіб. Київ : Либідь, 2005. 397 с.
3. Григоренко Т. В. Організація та проведення дослідження ефективності системи підготовки майбутніх учителів-філологів в умовах освітньо-комунікативного середовища ЗВО. *Молодь і ринок*. 2020. № 6/7 (№ 185–186). С. 85–88.
4. Освітні програми. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Умань, 2019. URL: <https://udpu.edu.ua/navchannia/osvitni-prohramy/32441> (дата звернення 31.03.2023).
5. Скрипник М. І. Підготовка науково-педагогічних кадрів, аспірантів та здобувачів: модернізація процесу навчання в системі післядипломної освіти : метод. рек. для системи післядипломної освіти. Київ : Ун-т менеджменту освіти, 2014. 147 с.